

آشنایی با نگارگری ایران استاد محمد طریقتی

کاوه تیموری

اشاره

نگارگری، تذهیب و نقاشی ایرانی در شمار هنرهای سنتی فاخری هستند که با روح و ضمیر هر ایرانی تناسب و همخوانی کم‌نظیری دارند. کمتر هنردوستی وجود دارد که از دیدن تابلوهای فاخر نگارگری و مینیاتور و تابلوهای شکوهمند تذهیب به وجد نیاید و انبساط خاطر را تجربه نکند.

نگارگری منحنی حس لطیف نگارگر است که از نوک خامه ریزنقش او در رقصی موزون، جلوه‌های زیبای طبیعت را همراه با شکوه رنگ‌ها به ارمغان می‌آورد. در دهه‌های پس از انقلاب، این هنر رشد خیره‌کننده‌ای را تجربه کرده و کسانی را که در این عرصه نام‌آور شده‌اند، می‌توان حاصل محیط اجتماعی و فرهنگی این دهه‌ها دانست. محمد طریقتی نگارگری نام‌آشنا و رشدیافته است که بسیاری از نقش‌های مانا و پر از حس و لطافت، از آثار او هستند. در این مقاله با زندگی و آثار وی آشنا می‌شوید.

کلیدواژه‌ها: نگارگری، تذهیب، سلوک، هنری، تحلیل و نقد آثار هنری

مقدمه

محمد طریقتی اگر چه تذهیب‌کار و نگارگر است، تلاش و سلوک هنری او حداقل از سال ۱۳۶۱ ارتباط تنگاتنگی با هنر خوش‌نویسی داشته است. او به دلیل همکاری با بخش نمایشگاه‌های «انجمن خوش‌نویسان» ارتباط مستمری با اعضای این انجمن داشت و هم‌اکنون نیز این ارتباط برقرار است.

بسیاری از آثار خوش‌نویسان معاصر با قلم‌موها و جدول‌کشی‌ها و پاسپارتوی طریقتی ارائه شده‌اند. طریقتی دست‌تندی در تذهیب دارد و سرعت عمل در «دست‌خودکار» او باعث شده است که خوش‌نویسان برای تذهیب آثارشان زیاد در انتظار نمانند.

در بخش انتشارات انجمن خوش‌نویسان، آن هم در سال ۱۳۶۷، کتابی با نام «رقم‌مهر» انتشار یافت. عمده آثار مندرج در این کتاب با تعداد ۶۰ قطعه توسط تعدادی خوش‌نویس نگاشته شده بود، اما طریقتی هنرمندی بود که با قدرت دست و ایجاد تنوع لازم، اکثر آن قطعات را به‌تنهایی به زیور تذهیب آراسته بود. او هنرمندی است که در طول ۲۵ سال گذشته به سبب کارمندی در بخش فرهنگی انجمن، توانسته است ارتباط خود را با خوش‌نویسان حفظ کند. باید اذعان کرد که هم‌پایه رونق خط و ارتقای کیفی خطوط خوش‌نویسان، آثار هنری استاد طریقتی نیز در حال رشد بوده است.

او به‌موازات حضور در بخش فرهنگی انجمن، مسئولیت کلاس‌های آموزش تذهیب را نیز در دو دهه گذشته عهده‌دار بوده است. هم‌اکنون شاگردانی به شیوه او و در سطح بالا، آثار خوش‌نویسان را با قلم‌موی تذهیب خود درمی‌نوردند و لباسی موزون از ختایی، اسلیمی، لچک و عطفوت رنگ بر قامت قطعات می‌پوشانند.

زمینه اجتماعی

توفیق اصلی طریقتی در شکوفایی هنرش این بود که تنها تذهیب‌کاری است که در قلب خوش‌نویسان کشور کار می‌کند. در واقع، سیل سفارش‌های هنرمندان خطاط به خاطر دم دست بودن او، شامل حالش شده است؛ در حالی که سفارش انجام‌شده‌ای را به خوش‌نویسی تحویل می‌دهد، در همان حال قطعه تازه‌ای را برای تذهیب سفارش می‌گیرد. مقایسه وی با سایر تذهیب‌کاران ناشناخته که حتی پس از سال‌ها تمرین و تحصیل هنر تذهیب، سفارش‌های محدودی را به‌دست می‌آورند، وجه شناخته شدن او را در میان خوش‌نویسان بهتر نمایان می‌سازد. این نکته هویت

گل و مرغ ۲۵×۳۵

اجتماعی هنر را نیز مشخص می‌کند. اصولاً بیشتر و زمینه اجتماعی در شکوفایی هنر هنرمند عامل مستقیم و مؤثری است.

طریقتی به‌عنوان مسئول امور نمایشگاهی انجمن خوش‌نویسان، ارتباط مستمر خودش را با خوش‌نویسان حفظ و گسترش داد و به‌همین دلیل، هم توانایی هنری و پویایی خود را تقویت کرد و هم توانمندی مالی مناسبی را برای خویش فراهم ساخت و با فراغت و آسایش بیشتری در گلستان تذهیب و تشعیر، قلم‌موی خیال‌انگیز خود را به حرکت درآورد. این حلقه اتصال به کلیه مراکز هنری مرتبط با تذهیب و خوش‌نویسی موجب حضور پررنگ او در جشنواره‌ها و رخداد‌های هنری مرتبط شده است.

او هنرمند پرکاری است که آزمون‌های سخت و تجربه‌های دشواری را در عرصه تذهیب آثار از سر گذرانده و کار نیمه‌تمامی در کارنامه او دیده نمی‌شود.

زمانی که **جواد بختیاری** تابلوهایی ۸۰ × ۱۵۰ خود را با قلم پارویی و کتیبه به طریقتی می‌سپرد، او نیز با هنرنمایی ویژه‌ای، یک تنه تمام آن‌ها را به زیور تذهیب و تشعیر می‌آراست. این کار به‌راحتی از هر کسی برنمی‌آمد. در آن دسته از کارها که به

شناسایی کرد. اگر به او پرکارترین تذهیب‌کار معاصر لقب دهیم، شاید برای این جایگاه کسی با نویسنده مخالفت نکند. او این توفیق را داشته است که خوش‌نویسان تراز اول کشور، از جمله **استاد امیرخانی**، به‌وفور آثارشان را برای تذهیب به وی سپرده‌اند. سال‌هاست که خوش‌نویسان ما با تذهیب او الفت گرفته‌اند. به تعبیری او احتیاجات قطعات خوش‌نویسان را با زبان تذهیب به خوبی رفع‌وجوع می‌کند. نقش‌طریقتی در احیای تذهیب نیز اهمیت دارد.

«در دهه پنجاه و شصت تذهیب‌کاران برجسته با خوش‌نویسی ارتباط برقرار نمی‌کردند و آنچه وجود دارد بسیار محدود است. کاری که محمد طریقتی با همان توشه و توان دهه شصت انجام داد، آشتی دادن خط با تذهیب بود. وی در این دهه به تعداد قابل توجهی، قطعات معاصران را تذهیب می‌کرد و به‌عنوان احیاکننده تذهیب در کنار خط بود.»

(گفت‌وگو با کیوان شجاعی، ۹۳/۷/۱۴)

شاید او از تأثیر اجتماعی این تلاش آگاه نبود، ولی انصافاً این حرکت خدمتی شایسته به توسعه تذهیب کرد. در واقع نگهداشت تذهیب در کنار خط و از بین رفتن این ویژگی از خدمات اوست.

«حتی داشتیم تذهیب‌کاران برجسته‌ای که می‌گفتند تذهیب خود را فدای خط نخواهیم کرد؛ و با اینکه فعالیت نگارگری آن‌ها معطوف به شاخه مینیاتور بود لذا به تذهیب آثار خوش‌نویسی رغبت نشان نمی‌دادند» (پیشین).

بنابراین از این منظر کار هنری طریقتی و اهتمام جدی برای ماندگاری تذهیب در کنار خط از کارهای ویژه اوست.

زندگی‌نامه و سلوک هنری

محمد طریقتی در سال ۱۳۳۷ در رودسر گیلان به دنیا آمد. سرزمین سرسبز گیلان که به خودی خود یکی از زیباترین شعرهای آفرینش است، اولین جرعه‌های ذوق هنری را در وی مایه‌ور کرد. با این حال، او به‌محض اینکه قدرت پرواز یافت، به مرکز کشور مهاجرت کرد. در اولین سال‌های دهه ۱۳۶۰، عباس بنی‌عامریان (مدیر اجرایی انجمن) او را در بخش نمایشگاه‌های انجمن خوش‌نویسان به کار گماشت و هم‌زمان از توانایی هنری او در انجمن استفاده کرد.

طریقتی درس تذهیب و نگارگری را در محضر زنده‌یاد **استاد بیوک احمدی** (۱۳۸۷-۱۲۹۹) آغاز کرد و با صرف سه سال وقت، رموز و ریزه‌کاری‌های این هنر را از او آموخت. طریقتی در ادامه آموزش به شیوه نگارگری و مینیاتور **استاد محمدباقر آقامیری** و **استاد مجید مهرگان** متمایل شد ولی تأثیر بیشتر شیوه احمدی را بر

گل و تشعیر ۲۵×۳۵

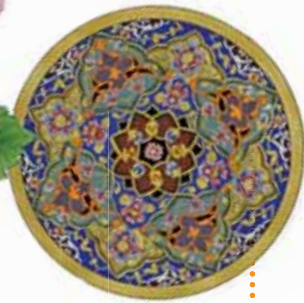
نمایش درآمدند، طریقتی تحت تأثیر **استاد مجید مهرگان**، آن‌ها را به قلم‌موی تذهیب خود کشیده بود.

تمام این موارد که به‌شمار آن‌ها می‌توان افزود، ارزش تشکل‌های هنری را در مایه‌ور کردن و بروز استعداد هنرمندان نشان می‌دهد. زیرا اگر تشکل مطرحی مانند انجمن خوش‌نویسان ایران نبود، شاید تکوین شخصیت هنری طریقتی این‌گونه شکل نمی‌گرفت.

شیوه شناخته‌شده

شیوه تذهیب طریقتی شیوه‌ای شناخته شده است. آثارش به‌ویژه از یک دهه گذشته (۱۳۸۰) شناسنامه ویژه خود را نزد اهل هنر یافته است. تذهیب طریقتی مردمی و فراگیر است. هنر او به مدد چاپ گسترده کتاب‌های انجمن خوش‌نویسان ترویج و توسعه یافته و همین نکته سیل سفارشات را برای وی به ارمغان آورده است. در دهه ۱۳۶۰، او دوست داشت خوش‌نویسی را نیز آموزش ببیند که این توفیق را نیافت، ولی همین درگیر شدن با خط به او در انتخاب تذهیب برانزده و آرایه‌های نگارگری کمک شایانی کرد.

طریقتی تذهیب‌کار پرکاری است و به احتمال زیاد نمی‌توان تعداد واقعی کارهای او را احصا و

غلامحسین امیرخانی، تذهیب با همکاری مجید مهرگان

۳. صحیفه هستی، به خط استاد غلامحسین امیرخانی

۴. کلیات سعدی، به خط فتحعلی حجاب، به قطع سلطانی

۵. مثنوی معنوی، به خط سیدعلی سجادی، به قطع سلطانی

۶. آلبوم صبح امید، به خط استاد امیر فلسفی، به قطع وزیری

۷. آلبوم سحر شب، به خط استاد جواد بختیاری

۸. شاهنامه فردوسی (داستان زال و رودابه)، به خط استاد فرادی

۹. شاهنامه فردوسی (دفتر دانایی)، به خط استاد شیرازی

۱۰. تضمین گلچین سعدی، به خط استاد غلامحسین امیرخانی با مقدمه دکتر حسین الهی قمشه‌ای

۱۱. گلشن راز، به خط اسماعیل نیکبخت، با مقدمه دکتر حسین الهی قمشه‌ای

۱۲. زندگی زیباست، به خط استاد جواد بختیاری

۱۳. آلبوم استاد شهریار، به خط اسرافیل شیرچی

۱۴. آلبوم رباعیات باباطاهر، به خط استاد کابلی

(ج) حضور در نمایشگاه‌ها

گل و تشعیر ۲۵×۳۵

کارهای وی می‌توان ملاحظه کرد. طریقتی به خاطر آشنایی با چاپ و داشتن ششم پیش‌بینی نهایی و درک چشم‌انداز قطعه چاپ‌شده، تناسب لازم را با تذهیب برقرار می‌کند. آثار او بعد از چاپ زیباتر جلوه می‌کنند.

استاد طریقتی در هم‌خوانی سلوک هنری و محیط خانوادگی نیز توفیق قابل توجهی داشته است. تذهیب و نقاشی ایرانی در متن زندگی او جاری است. چه در محل کار و چه در خانه و کاشانه شرایط خلق اثر هنری برای وی مهیاست. به‌ویژه در اتاق انتهایی خانه‌اش همواره چراغ روشن است و با نوازی آرام موسیقی و همراهی همسری مهربان، مانعی برای تداوم کار هنری او وجود ندارد. به‌نظر می‌رسد مساعد بودن فضای فرهنگی خانواده در فهم و هضم سلوک هنری هنرمند متغیری اثرگذار و تعیین‌کننده است؛ متغیری که طریقتی به مدد همسر علاقه‌مند و دو پسرش (مهران و مهرداد) از آن بهره و تأثیر شایسته برده است.

حاصل تلاش هنری طریقتی و دست یافتن او به مرزهای تذهیب و نگارگری نکته‌ای است که قضاوت آن با اهل فن است؛ اما کار طریقتی در تأثیرگذاری بر فضای خوش‌نویسی کشور و بالا بردن عبار زیباشناختی آثار خط به مدد تذهیب، کاری مثبت و درخور توجه است. اهل خط می‌دانند تذهیب در شکوفایی خط و به دل نشاندن آن نزد بیننده، جایگاهی مهم دارد و طریقتی از کسانی است که در کنار سایرین نقش قابل توجه‌تری دارد.

محمد طریقتی به شکل مشخصی در تولید آثار خود تحت تأثیر محیط زیست و زندگی خود یعنی گیلان (رودسر) واقع شده است. این ویژگی به آثار هنری او جلوه و جلایی زیبا بخشیده است. به همین سان آثار او می‌تواند تداعی آن نقطه سبز و زیبا را فریاد آورد.

آثار و کتاب‌های تذهیب شده به اختصار

الف) برخی از قرآن‌ها

۱. قرآن مرحوم استاد احمد نجفی زنجانی، قطع جیبی، وزیری، رحلی

۲. قرآن مرحوم استاد سیف‌الله یزدانی، نستعلیق، قطع رحلی

۳. قرآن مرحوم استاد نیریزی، نسخ، قطع سلطانی، رحلی و وزیری

۴. قرآن کاظم صادق نجفی، قطع رحلی، رقعی، وزیری و سلطانی

ب) آثار ادبی

۱. هزار فراز (شاهنامه فردوسی) به خط استادان و مدرسان انجمن خوش‌نویسان ایران

۲. خواجه‌ی کرمانی (اشعار)، به خط استاد

تذهیب و ترنج ۳۰×۴۰

- ۱۳۶۴: کنگره انجمن خوش‌نویسان ایران
 ۱۳۶۶: کنگره انجمن خوش‌نویسان ایران
 ۱۳۶۶: موزه لاهور
 ۱۳۶۸: کنگره انجمن خوش‌نویسان ایران
 ۱۳۶۴: انجمن فرهنگی ایران - ایتالیا
 ۱۳۶۸: کنگره بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی
 ۱۳۷۰: کنگره بزرگداشت خوش‌نویسان ایران
 ۱۳۷۱: سمینار انجمن خوش‌نویسان ایران
 ۱۳۷۲: نمایشگاه دوسالانه نگارگری
 ۱۳۷۴: نمایشگاه دوسالانه نگارگری
 ۱۳۷۵: پنجمین نمایشگاه قرآن کریم (بخش هنری)
 ۱۳۷۶: هفتمین نمایشگاه قرآن کریم (بخش هنری)
 ۱۳۷۷: هشتمین نمایشگاه قرآن کریم (بخش هنری)
 ۱۳۷۶: نمایشگاه خوش‌نویسی جهان اسلام، موزه هنرهای معاصر
 ۱۳۷۹: مجمع‌نمایندگان انجمن خوش‌نویسان ایران
 او سال‌هاست به هنر نگارگری (تذهیب، تشعیر، گل و مرغ و نقاشی ایران) مشغول است و حاصل تلاش وی در این سه دهه، تذهیب ۱۶۸ جلد کتاب هنری، ادبی و عرفانی (حافظ، خیام، خواجه‌ی کرمانی، نظامی‌گنجوی، شاهنامه

فردوسی، مولوی و...) است. وی تذهیب آثار انجمن خوش‌نویسان ایران، تذهیب ۲۶ جلد آلبوم (مرقع یا فولدر)، تذهیب و تشعیر بسیاری از قطعات استادان خوش‌نویسی را به مناسبت برگزاری کنگره‌ها و سمینارها (کنگره فردوسی، حافظ، خیام، خواجه‌ی کرمانی، نظامی‌گنجوی و...) در کارنامه خود دارد.

بالغ بر تذهیب ۱۶۸۰ قطعه خوش‌نویسی و پوستر نیز حاصل تلاش و فعالیت او در این مدت بوده است.

وی در دوران نوجوانی به نقاشی رنگ‌روغن گرایش داشت و پس از کسب تجربیاتی در این زمینه، احساس کرد، تصویرگری سنتی و توجه به هنرهای غنی گذشته، نیازهای درونی او را بیشتر ارضا می‌کند. از این‌رو برای کسب تحصیل به تهران آمد. پس از پایان دوره متوسطه و در ضمن کار به مطالعه آثار قدما و پرداخت و از سرینجه استادان بزرگواری چون احمری و مهرگان و نیز آثار استاد فرشچیان، محمدباقری آقامیری و استادان قدیمی تر نظیر رضا عباسی، بهزاد و آقامیرک خوشه‌چینی کرد.

هم‌زمان به‌عنوان مسئول نمایشگاه‌های انجمن خوش‌نویسان ایران مشغول به کار شد و از این رهگذر توفیق یافت که آثار بزرگان و پیش‌کسوتان خط و خوش‌نویسی را (که از دیرباز ارتباط تنگاتنگی با هنر تذهیب داشته‌اند) به آرایه‌های زیبا بیاراید. همچنان تا آنجا که توان و بضاعت او اجازه می‌داد، به مدت ۲۵ سال به هنر نگارگری پرداخت که هم‌اکنون نیز هنر جوانی زیادی در این زمینه با او ارتباط دارند و از طریق کلاس‌های حضوری و مکاتبه‌ای در انجمن خوش‌نویسان ایران، تدریس کلاس‌های نگارگری، در شاخه‌های تذهیب، تشعیر و گل و مرغ و نقاشی ایرانی (مینیا‌تور) را عهده‌دار است.

استاد طریقتی در نمایشگاه‌های انجمن خوش‌نویسان ایران در کشورهای فرانسه، آلمان، آذربایجان، لبنان، تونس (۱۳۸۷)، بحرین (۱۳۸۶)، سوریه، انگلیس، پاکستان و ترکیه (آنکارا، استانبول) و در نمایشگاه‌های داخلی شرکت داشته است و در پنجمین نمایشگاه قرآن کریم، به‌عنوان خادم قرآن کریم (تذهیب قرآن کریم) در مقام اول، لوح افتخار و تقدیرنامه‌ای از ریاست‌جمهور وقت دریافت کرد. همچنین او در سفری همراه با استاد جلیل رسولی (در سال ۱۳۸۵) به کانادا رفت و در چند شهر نمایشگاه نگارگری برپا کرد.

باید به نقش طریقتی به‌عنوان کسی که با مؤانست با خوش‌نویسان و قطعات آن‌ها، موجبات تلفیق و ترکیب هر چه بهتر تذهیب را با خوش‌نویسی فراهم ساخت، اشاره کرد. این نقش در مورد هنر کتاب‌آرایی نیز قابل توجه است؛ زیرا فعالیت

گل و مرغ ۲۵×۳۵

اصفهان به اوج و کمال خود رسید که معمولاً تصاویر حیوانات مختلف، پرندگان، فرشتگان، درویش، چوپان و گوسفندان و... فرم‌های مختلف در آثار این دوره مشهود است. روش سیاه‌قلم (طراحی) به‌وسیلهٔ رضا عباسی نیز به اوج خود رسید. در این دوره، هنرمندان علاوه بر قدرت قلم و مهارت فنی و تکنیکی، خطوط و رنگ و طرح را با احساس عمیق و درکی عرفانی از طبیعت و هستی طراحی می‌کردند. گویی طرح‌ها می‌خواهند حرکت کنند و با سادگی تمام آن مفهوم را منتقل می‌سازند.

در این دوره، نگارگری روح ایرانی به خود می‌گیرد.» (کوهستانی، بی‌تا)

طریقتی با عبور از عصر طلایی به بررسی وضعیت فعلی نگارگری نیز می‌پردازد:

«در شرایط فعلی در رابطه با هنر نگارگری به‌جز یک نمایشگاه دو سالانه چیزی نداریم» (پیشین)

در مورد نقد نیز طریقتی به تأثیر این موضوع معتقد است، به طوری که می‌گوید: «در دورهٔ صفویه از مکاتب نگارگری هر چه بخواهیم می‌توانیم صحبت کنیم؛ هم‌مایه‌اش را داریم و هم آثارش را. وقتی به دورهٔ معاصر می‌رسیم، غیر از استاد فرشچیان چه کسی را می‌توانیم نام ببریم؟ دربارهٔ آثار چه کسی می‌توانیم به نقد و بحث بنشینیم؟ غیر از این

طریقتی در کتاب‌ها و آلبوم‌ها نیز چشمگیر و مؤثر بوده است.

می‌توان اذعان کرد که سبک تذهیب و نگارگری طریقتی به سبکی تناسب یافته برای خطوط و قطعات خوش‌نویسی معاصران تبدیل شده است. زیرا بیشترین هم‌خوانی و هم‌نشینی را با آثار خط ایجاد می‌کند. این نکته را از آن حیث بیان می‌کنم که در تجربهٔ دیداری سایر آثار تذهیب، استقلال آن‌ها به‌عنوان اثر مستقل تذهیب بیشتر مشهود است، اما کار طریقتی به خاطر آنکه مراحل تکامل خود را با قطعات خطاطی طی کرده، کاری تلفیقی است و با خط پیوند می‌خورد. رمز موفقیت طریقتی این بوده که وی بسیاری از شب‌های طولانی را به جای اینکه به استراحت و خواب پرداخته باشد مشغول تذهیب و نگارگری بوده است. زمانی که قرار بود قطعاتی که استاد امیرخانی نوشته و صبح روز بعد به صاحبش تحویل شود این طریقتی بود که تمام طول شب آن‌ها را پس از تذهیب پاسپارتو و یا با پرس کردن آماده ارائه کردن می‌ساخت. این مهارت‌ها همراه با سرعت عمل باعث شده که برای او تذهیب در اندازه‌های کوچک تا تابلوهای ۱۰۰×۷ امری شدنی و آسان باشد.

تلاش آموزشی و دیدگاه‌های هنری

یکی از فعالیت‌های آموزشی و مؤثر طریقتی برقرار کردن فعالیت مداوم و مستمر برای تعلیم تذهیب بوده است. او هنر جوانان زیادی را از مرحلهٔ مبتدی به سطح قابل قبول در این رشته رسانده است؛ و به‌طور معمول در چند مرحلهٔ اول، او طراحی حرکت‌های تذهیب را به هنر جوان خود می‌آموزد و بعد از قوی شدن آن‌ها در طراحی، با وارد کردن رنگ، آموزش‌های پایه را برای آمادگی آن‌ها در تذهیب پی می‌گیرد.

در یک دورهٔ زمانی پنج‌ساله نزدیک به ۳۰۰ هنر جو از کلاس‌های آموزش تذهیب طریقتی بهره گرفته‌اند و این نشان می‌دهد که او موضوع آموزش را به شکل جدی مدنظر داشته است و کلاسش نیازهای آموزشی علاقه‌مندان تذهیب را مرتفع می‌کند. با این حال، طریقتی از وضعیت هنر نگاری در دورهٔ فعلی رضایت ندارد:

«هنر نگارگری در دورهٔ خاص صفوی و تیموری به اوج می‌رسد که به عصر طلایی، هم معروف است. وضعیت سیاسی و اجتماعی در رونق هنر بی‌تأثیر نیست. حاکمی چون شاه طهماسب، به خاطره علاقه و عشقش به این هنر، شاگرد میرزا آقا میرک می‌شود که این خیلی مهم است.» (گفت‌وگو با طریقتی، ۱۳۸۳)

به همین دلیل است که طریقتی عقیده دارد: «نقاشی ایرانی در دورهٔ صفویه به نام مکتب

هنرمند نوگرا و تحول‌گرا نام برد. او با پشتوانه سنت و پایبندی به آن، دارای نگاهی جدید و منشأ شیوه‌ای جدید است. بنابراین هنرمند امروز باید با سرمشق قراردادن کارهای برجسته هنری گذشته، با حفظ امانت‌داری و اصالت در تکمیل آن بکوشد و خلاقیت خود را بر این شالوده استوار سازد.» (دسترنج، ۱۳۸۶)

بزرگانی چون بیوک احمدی، مجید مهرگان و محمدباقر آقامیری، با دست‌نوشته‌هایی دلنشین، مهر تأیید خود را بر سلوک آموزشی و هنری طریقتی ماندگار کرده‌اند.

استاد طریقتی نشان در جه یک هنر را در نگارگری از «شورای عالی ارزشیابی هنری» دریافت کرده است و داوری در جشنواره‌های تذهیب را در کارنامه فرهنگی خود دارد.

تکنیک‌های طریقتی در تذهیب کدام‌اند؟

شاخص اصلی در کارهای تذهیب و تشعیر طریقتی هماهنگی نقوش و طرح‌ها متناسب با فضای قطعات خط و خوش‌نویسی است. شاخص دوم سرعت در انجام کار است. او دستی روان و سریع دارد. در واقع قدرت و سرعت دست او با روزگار شتابان امروز هماهنگی دارد.

آموزش گل و مرغ در محضر زنده‌یاد بیوک احمدی و یادگیری مینیاتور در محضر استاد محمدباقر آقامیری و استاد مجید مهرگان از جمله تلاش‌های آموزش طریقتی است. بعدها طریقتی به کار و تجربه‌های بیشتری روی می‌آورد. نگارنده با مطالعه آثار، گفت‌وگوها و مصاحبه‌های او به این عبارت رسید که بسامد بیشتری در گفته‌های او داشت: «در دوره صفوی هنر نگارگری روح ایرانی به خود پذیرفته است. به همین دلیل اینجا می‌خواهم اشاره کنم: با توجه به زمینه سرسبز دشت‌ها و شادابی سرزمین و زادگاه طریقتی یعنی گیلان، باید گفت که در هنر نگارگری طریقتی، علاوه بر روح ایرانی، روح گیلانی نیز دمیده شده است.

سایه زدن ماهرانه و پرداخت کردن روان از ویژگی‌های تذهیب طریقتی است. طریقتی گل‌بوته‌های شادای آفرینی را با رنگ‌های شاد بر صفحات تذهیب می‌گستراند که انبوهی از خرمن‌های گل و برگ را نثار بیننده می‌کند. به نظر می‌رسد تمام این موارد ریشه در خاستگاه اولیه و سرزمین پدری‌اش دارند. زیرا بالیدن در فضای سحرانگیز گیلان و مناظر بی‌همتای طبیعت آن خطه، فکر و ذهن او را مملو از تصاویر بکر و نقوش ساده و موزونی کرده است که خودش آن

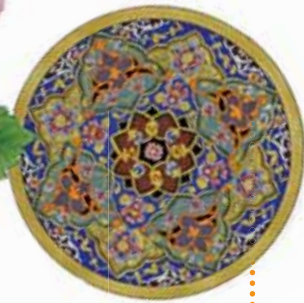

حل کاری ۳۵×۲۵

است که کارها کپی بوده‌اند که به معنی کم‌رنگ بودن خلاقیت و نوآوری است؟ قدما نگارگری را عبادت می‌دانستند. خیلی از شاهکارهایی را که می‌بینید، هیچ کدام رقم و امضا ندارند. هنرمندان

آن‌ها می‌گفتند اگر در موزه‌ها رقم و امضا بخورد، ویژگی عبادت آن ضایع می‌شود؛ اما در جامعه امروزی مسائل معیشتی و موانع موجود، از اصالت هنر می‌کاهد. هنرمند با استعداد و اهل تحقیق، بایستی با فکر و آسایش و خیال راحت در خدمت به هنر بکوشد و دغدغه نان شب و گرفتاری روزمره نداشته باشد.» (پیشین)

دیدگاه طریقتی در مورد نگارگر امروز و ضرورت تحول توسط نگارگر حول این محور قرار می‌گیرد که تحول امری ضروری است و: «توجه هنرمندان ایرانی به آثار هنری اصلی و ناب گذشته، مثل دوره تیموری، می‌تواند منشأ تحول جدی در هنرهای تجسمی باشد. حال نگارگری با این پشتوانه غنی و اصیل باید تحول را بپذیرد و این وظیفه نگارگر مطلع و جست‌وجوگر معاصر است. برای مثال، باید از استاد محمود فرشچیان به‌عنوان

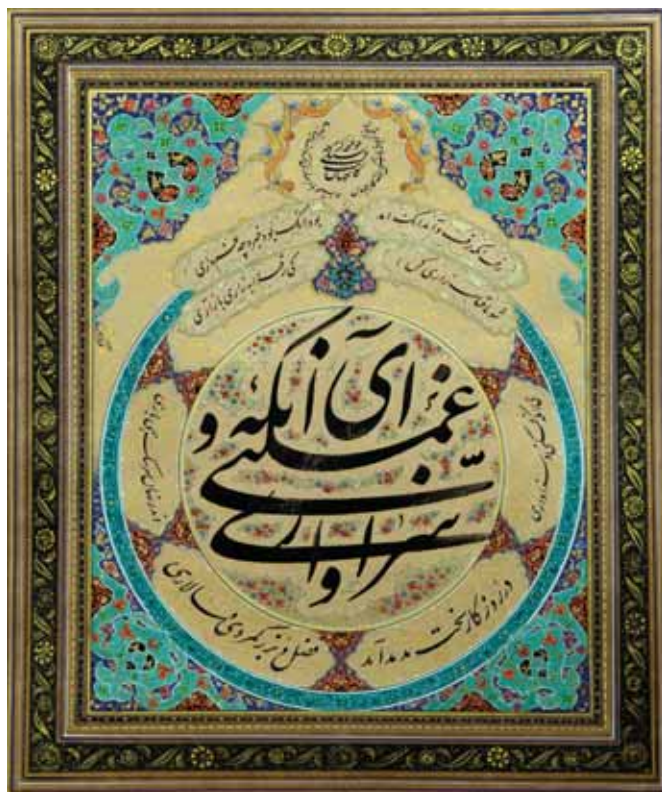
می کردند و از گیاهان طبیعی رنگ می گرفتند و از طلای اصل استفاده می کردند، اما امروزه بیشتر از رنگ های شیمیایی استفاده می شود که دلیل آن هم تحولات اجتماعی است. برای او نام آوران هنر تذهیب و مینیاتور از میان قدما کسانی چون مرحوم **عبدا... باقری**. مرحوم **محمدعلی زاویه**، مرحوم **هادی تجویدی** و مرحوم **اسلامیان** و از معاصرین نیز **استاد فرشچیان**، **استاد آقا میری**، **استاد مجید مهرگان**، **استاد جمال پور** و **استاد علیجان پور** کسانی هستند که طریقتی به هنر آن ها دل بستگی دارد.

برای او آرزوی توفیق روزافزون داریم.

منابع

۱. گفت و گوی کاوه تیموری با کیوان شجاعی، ۱۳۹۳/۷/۱۴.
۲. گفت و گو با محمد طریقتی، ضمیمه روزنامه اطلاعات، شماره ۲۳۱۱۹، ۲۳۸۳.
۳. کامران کوهستانی با محمد طریقتی، روزنامه رسالت.
۴. مریم دسترنج، گفت و گو با استاد طریقتی، کیهان فرهنگی، شماره ۲۵۶-۲۵۵، دی و بهمن ۱۳۸۶.
۵. گفت و گو با محمد طریقتی به مناسبت برگزاری نمایشگاه نگارگری در کانادا (۱۵ و ۱۶ فوریه ۲۰۰۴)، روزنامه سلام، ۱۳۸۲/۱۱/۲۳.

قطعه نستعلیق با تذهیب ۴۰×۵۰

را مهم ترین دلیل بروز خلاقیت هنری و گرایش به هنرهای تجسمی می داند.

اما اگر از بحث تکنیک های فیزیکی درگذریم، او دارای یک تکنیک روانی است که بر همه کارهای وی سایه افکنده و فرصت کار را همیشه برای او فراهم ساخته است. تکنیک اصلی او نداشتن حاشیه و کنار آمدن با همه گرایش هاست. در حالی که در جمع خوش نویسان تهران حضور دارد و کارمند رسمی آن هاست، بیشترین حجم از قطعات امیرخانی (شاید حدود ۹۰ درصد) که نقطه مقابل انجمن تهران است، توسط وی تذهیب می شود. او به راحتی با همه می جوشد.

به پایان رساندن تذهیب و نگارگری قطعات بزرگ و کتاب های متعدد باعث شده است که طریقتی هنر مورد علاقه خودش را، هنر «سیر و سلوک و ریاضت» و «ابزار تمرین صبر و شکیبایی» معرفی کند. همه این موارد با رعایت اصول زیربنایی و زیباشناختی است. او می گوید: «در این هنر سه اصل بسیار مورد توجه اند که عبارت اند از: توازن، تعادل و تقارن که با تلفیق زیبایی های طبیعت، مذهب کار و نگارگر را بر آن می دارند که در آثارش دیدگاهی را ارائه دهد که نماد بهار را دارد. گل و برگ و سبزه ها با شادابی پراکنده اند که فقط زیبایی مورد نظر نیست، بلکه ارتباط با عظمت جهان آفرینش و تواضع و فروتنی در برابر زیبایی و نظم به چشم می خورد.» (گفت و گو با طریقتی، ۱۳۸۲)

واقعیت این است که هنر تذهیب و تشعیر طریقتی با هم نشینی هنر خوش نویسان شکوفا شده و هم اینکه به این آثار در طول سی سال گذشته برجستگی بیشتری بخشیده است.

در مورد تقسیمات نگارگری طریقتی معتقد است: نگارگری از چهار شاخه تشکیل می شود: تذهیب، به معنای طلاکاری و یا طلا اندود کردن؛ مینیاتور که همان نقاشی اسلامی-سنتی ماست؛ تشعیر که نوعی از تذهیب است که طبیعت و کوه و دشت و صحرا به آن راه پیدا می کنند؛

و گل مرغ که بعد از دوره قاجار قالب های گذشته را می شکند و فضایی از گل و بوته دارد.» (پیشین)

او می گوید تذهیب درعین حال که رابطه تنگاتنگی با خوش نویسی دارد، بخصوص در رشته کتاب آرایی و حاشیه سازی، اما درعین حال یک مکتب مستقل نیز به شمار می رود. در موضوع استفاده از رنگ ها او سهم تحولات اجتماعی را تأثیرگذار می داند به طوری که معتقد است در گذشته از رنگ های طبیعی و اصلی استفاده می شد، از کوه های کرکس کاشان لاجورد تهیه